

שבת הגדול

ראש הישיבה הרב חיים דרוקמן שליט"א

"שבת שלפני פסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו". זו לשונו של השלחן ערוך בסימן מיוחד, סימן ת"ל, ובו סעיף אחד. זה כל הסימן וזה כל הסעיף שמביא המחבר בנושא זה. סימן מיוחד בשלחן ערוך; ומה בא הסימן הזה לומר לנו? וכי בא לספר לנו ספור, למסור לנו מין מידע שכזה?! וכי זו דרכו של השלחן ערוך? "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול". הרי לבטח באים הדברים לומר לנו משהו. בלשון ההלכה - חייבת להיות איזו נפקא מינה מזה. שאם לא כן, מה זה בא ללמדנו? ומכל הטעמים המובאים בנושא שמו של "שבת הגדול", מביא השלחן ערוך טעם אחד: "...קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו". ומהו הנס? מובהרים הדברים בטור, אשר השלחן ערוך הולך בעקבותיו. הטור מקדיש אף הוא סימן מיוחד לשבת הגדול. וזו לשונו:

"שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול. והטעם - לפי שנעשה בו נס גדול. שפסח מצרים - מקחו בעשור, כדכתיב (שמות י"ב, ג'): 'בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות, שה לבית'. ופסח שיצאו ישראל ממצרים - היה ביום ה' (בשבוע), כדאיתא בסדר עולם. ונמצא ש-י' בחודש היה שבת. ולקחו להם כל אחד שה לפסחו, וקשר אותו בכרעי מטתו. ושאלום המצרים - למה זה לכם? והשיבו - לשחטו לשם פסח, במצות ה' עלינו! והיו שיניהם קהות על ששוחטים את אלוהיהן, ולא היו רשאים לומר להם דבר. על שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול". זה כל הסימן בטור.

אם כן, מה אנחנו שומעים? למה "שבת הגדול"? מפני שבאותה שבת, שקודם פסח מצרים, נצטוו ישראל לקחת שה, ליחד אותו לקרבן פסח, והיו המצרים רואים, ושומעים מישראל שעומדים לשחוט את אלוהיהם - והמצרים פחדו ולא נגעו בהם לרעה! הרי זה נס גדול! ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול.

מקשה הבית יוסף: "ואם תאמר - לפי טעם זה, הוה ליה למקרי לכולהו יומי דמעשור לחודש עד ערב הפסח - ימים גדולים, דכולם נעשה נס!". הקושיה מובנת: אם הסיבה היא שהמצרים פחדו לנגוע בישראל - הרי מציאות זו נמשכה משבת ועד יום רביעי! אם כן, אם זאת הסיבה, אם זה הנס הגדול - מדוע יום אחד בלבד? כל הימים היו גדולים! והוא מתרץ: "ויש לומר, שעקר הנס היה בהתחלתה. שאז היה עקר קהיון שיני המצרים. אבל אחר שעבר היום הראשון - כיון דדשו - דשו". הנס הוא שלא הגיבו המצרים ברגע הראשון. אחר כך כבר אין בכך חידוש.

אם כן, באופן פשוט, מקריאת דברי הטור יוצא שהנס היה שהמצרים פחדו לגעת בישראל לרעה. כך נראה, לכאורה, בפשטות מדברי הטור. ולזכר הנס הגדול של פחד המצרים להגיב - נקבעה שבת זו כ"שבת הגדול".

ואנחנו רוצים לומר - לא כן הדבר. הפחד של המצרים אינו אלא תוצאה. הנס הגדול היה שישראל העזו! זה היה הנס הגדול שעל שמו נקראה השבת "שבת הגדול". כאן היה איזה גודל, כאן היה באמת משהו מיוחד: העובדה שישראל העזו לקחת את האליל של מצרים, לקשור אותו לכרעי המיטה ולהכריז שהם עומדים לשחוט אותו במצות ה' עליהם - ולא חששו מפני המצרים - זה הנס הגדול! ובזה נעוץ הפחד של המצרים, מזה הוא נובע. מכאן "קהיון שינייים" של המצרים, כלשון הטור.

בהסתכלות כזאת אפשר להבין גם את פרושו של הבית-יוסף: אם הנס היה ההעזה הישראלית - אז באמת היום הראשון הוא הגדול, ועל שמו - "שבת הגדול". מפני שההעזה היתה בעצם הלקיחה, בעצם הקשירה. זה היה הגילוי הגדול של האומץ.

כדי להבין עד כמה גדול היה הנס, נתבונן בפרשה שאחר יציאת מצרים. אנחנו עומדים כבר לאחר היציאה, לאחר השחרור,

אחרי כל הניסים והנפלאות שראינו במצרים. והנה מספרת לנו התורה כדברים האלה (שמות י"ד, י-י"א):
 "ופרעה הקריב, וישאו בני ישראל את עיניהם - והנה מצרים נוסע אחריהם, ויראו מאד" פחד נפל עליהם! ומיד - "וויצעקו בני ישראל אל ה': ויאמרו אל משה - המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר?! מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים?! וכו'".

שואל האבן-עזרא במקום (פס' י"ג): "יש לתמוה - איך יירא מחנה גדול של שש מאות אלף איש מהרודפים אחריהם?! ולמה לא ילחמו על נפשם ועל בניהם?" והוא משיב: "כי המצרים היו אדונים לישראל, וזה הדור היוצא ממצרים למד מנעוריו לסבול עול מצרים ונפשו שפלה. ואיך יוכל עתה להלחם עם אדוניו?!".
 יש להבין את המציאות הזאת: ישראל היו עבדים למצרים. בעבד מוטבע פחד מפני האדון. העבדות חודרת לעמקי מעמקים. עבדות איננה דבר חיזוני. מי שמתרגל להיות עבד איננו יכול לקום בוקר אחד, "להתקלח" ולהיות בן חורין. בני ישראל כבר יצאו ממצרים, כבר השתחררו מן העול! אבל כשראו את המצרים שוב - יצאו מכליהם, אבדו את עשתונותיהם. כל כך מוטבעת היא העבדות בנפש העבד.

עכשיו ברור גודלו של נס שבת הגדול. שעוד בהיות ישראל במצרים זקפו את קומתם ועשו מעשה בנגוד לרצון אדונייהם! ובכן - שבת הגדול. ובעצם - הרי מכות מצרים התרחשו כבר אחת אחר השניה וכי לא היו ניסים גדולים מנס שבת הגדול? ולמה לא יקבעו הניסים האלו כימים גדולים? אלא ודאי - מכות מצרים אכן היו גם היו קודם לכן, אבל את מכות מצרים חולל הקב"ה. המיוחד כאן, הוא המעשה שאנחנו עשינו. והמעשה שלנו מבטא שניצוץ החרות נדלק בתוכנו.

כדי שאנחנו נוכל לצאת לחרות צריכה החרות לבעור בתוכנו.
 עד עכשיו היתה רק אתערותא דלעילא. עכשיו באה לעומתה אתערותא דלתתא. ולמה צוה אותנו הקב"ה את מצות "משכו וקחו"? על מנת שתתגלה האתערותא דלתתא שלנו. הרי רק בפסח מצרים קיים העניין הזה של "מקחו בעשור", כי אז היה צורך במעשה זה. כי

מעשה זה מבליט את הנכונות ואת המוכנות שלנו לצאת. הדלקת ניצוץ החרות שבתוכנו הפכה את יציאתנו ממצרים לעובדה ממשית. מעתה אנחנו מסוגלים לצאת לחרות. עובדה זו יצאה כאן מן הכח אל הפועל. "עתה - בני חורין".

בין הדברים המיוחדים בפסח מצרים נמצא תאור כזה (שמות י"ב, י"א): "וככה תאכלו אותו: מתניכם חגורים, נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם. ואכלתם אותו בחפזון: פסח הוא לה!" שואל הפרי-צדיק (ר"ח ניסן אות ב'): "ולמה הוצרכו לזה? והלא האכילה היתה בלילה ויציאת מצרים ביום?!" למה לא יכולים לאכול את הפסח בניחותא? יגמרו לאכול, יצטיידו, יתכוננו לדרך - ויצאו. הרי יוצאים בבוקר, "בעצם היום הזה!" לשם מה צריך את הצגת החפזון הזאת? מסביר הפרי-צדיק - "אך זהו ההכנה שמזמנים ללכת אחרי ה': 'לכתך אחרי במדבר'".

יש ענין גדול בהבלטה זו של החפזון. אנחנו צריכים להראות שאנחנו מוכנים לצאת! אנחנו צריכים לעשות מעשה שיגלה שאנחנו אכן מוכנים ליציאה. לא סתם מצווה עלינו הקב"ה לאכול בלילה, בחפזון. גם זה שייך לאתערותא דלתתא שלנו. מעשה מצדנו נדרש כאן.

"זכרתי לך חסד נעורריך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר" (ירמיה ב', ב'). נכונות זו של "לכתך אחרי במדבר", הזכורה לנו לדורי-דורות כחסד נעורינו - היא שצריכה להתגלות כאן. היא צריכה לבוא לידי ביטוי. והיא העושה את יציאתנו לאפשרית. הנכונות שלנו היא ההכנה לכך שהקב"ה מוציא אותנו ממצרים. ועוד נקודה מיוחדת בפסח מצרים (שמות י"ב, י"ג): "והיה הדם לכם לאות על הבתים, 'וראיתי את הדם' ופסחתי עליכם". מקשים חז"ל במכילתא (פרשה ז'): "'וראיתי את הדם' - היה ר' ישמעאל אומר: הלא הכל גלוי לפנינו! ומה ת"ל 'וראיתי את הדם'?!" וכי בלי אות הדם לא היה הקב"ה מבחין בין בית ישראלי לבית מצרי? "אלא בשכר מצוה שאתם עושים אני נגלה עליכם וחס עליכם, שנאמר: 'ופסחתי עליכם'".

לא למענו אנחנו מגיעים את הדם על המשקוף ועל שתי

המזוזות. לא שבלי זה לא ידע הקב"ה להבחין בבתינו. אלא אנחנו צריכים לעשות את המעשה. הקב"ה צריך לראות שאנחנו מצדנו שמנו את הדם.

ובהמשך שם - "רואה אני דם עקדתו של יצחק". והרי לא שמו בני ישראל אלא את דם קרבן הפסח! אלא אותה מסירות נפש התגלתה כאן כבמעשה העקדה. דם קרבן הפסח ודם עקדתו של יצחק - חד הוא. זאת אותה מסירות נפש שבאה לידי בטוי.

זקיפות קומה התגלתה כאן; היכולת לעמוד מול האדון ולומר - אני עושה מה שאני צריך לעשות, מה שהוטל עלי, מה שרבוננו של עולם אומר לי לעשות.

אנחנו מביאים את כל הדברים האלה, ודוקא את הטעם הזה של הטור מבין כל יתר הטעמים, מפני שדברים אלה חשובים לנו במיוחד היום. "בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים": יש להתבונן מה אומר לנו החג היום, מה משמעותה של שבת הגדול היום,

וזאת לדעת: גאולת מצרים היא השורש לגאולה שלנו כיום, והיא התבנית והדפוס לגאולה שלנו. הפסוק אומר (מיכה ז', ט"ו): "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"; באותו דגם של גאולה. ועובדה היא, שכל שלב בגאולה שלנו בדורות האחרונים הוא תוצאה של אתערותא דלתתא; תוצאה של התלקחות ניצוץ החרות שבתוכנו; של מאיסת הגלות מצדנו. כל מה שאירע לנו בזמן הזה הוא פועל יוצא של זקיפות קומתנו; של עליתנו לארץ ומסירות נפשנו עליה. זו עובדה. כל מי שמתכלל בעינים אמיתיות על המציאות שלנו במאה השנים האחרונות יווכח שאכן כך הוא, בודאי.

ידועים דברי "אור החיים" הקדוש לפרשת בהר (ויקרא כ"ה, כ"ה): "והגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם, ויאמר להם: הטוב לכם כי תשבו חוץ, גולים מעל שולחן אביכם?!" אם כן מפורש: מתי תהיה הגאולה? כשאנחנו נתעורר למאוס בגלות.

ודברים ברורים בנדון מובאים כבר בסיום ספר הכוזרי: "כי ירושלים אמנם תבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף, עד

שיחוננו אבניה ועפרה". מדובר על כסופים אמיתיים, המביאים לידי עשיה ממשית - לא על געגועים ערטילאיים, מרחוק. וכפי שאמרנו קודם: הדברים האלה מדברים אלינו הפעם במיוחד. זו הגדולה של שבת הגדול הפעם עבורנו. אחרי למעלה משלושים ושבע שנות קיומה של מדינת ישראל, זקוק ניצוץ החרות שבתוכנו ללבוז מיוחד. הוא קיים, אין ספק שהוא קיים, אך הוא שקע עמוק עמוק. יש צורך דחוף לזקוף את קומתנו. וזה חיוני ביותר להמשכו של תהליך הגאולה שבו אנו חיים.

מובא בתנחומא (ויצא, אות ב') על חלום יעקב: "מלמד שהראהו הקב"ה ליעקב אבינו שרה של בבל עולה ויורד, ושל מדי עולה ויורד, ושל יוון עולה ויורד, ושל אדום עולה ויורד. אמר לו הקב"ה ליעקב - יעקב, למה אין אתה עולה? באותה שעה נתירא יעקב אבינו ואמר - כשם שיש לאלו ירידה, כך אני יש לי ירידה. אמר לו הקב"ה, אם אתה עולה אין לך ירידה. ולא האמין ולא עלה... אמר לו הקב"ה, אילו עלית והאמנת - לא היתה לך ירידה לעולם. אלא הואיל ולא האמנת, הרי בניך משתעבדין בהללו ארבע מלכויות... אמר לו יעקב - יכול לעולם? אמר לו - אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל, כי הנני מושיעך מרחוק וכו'".

דברים נוראים על יעקב אבינו! אך יש לדעת, ככלל: כשמובאים דברים כאלה על ענקי עולם - הם לא מובאים כדי שאנחנו ניתן להם ציונים. אלא זה למוד בשבילנו.

וכאן אנחנו לומדים, שיש מצבים, שאם אתה מעז ועולה - עלית, ואם אינך עולה, חלילה - יש בעיות. אם ברגע הנכון, ברגע המתאים, הנצרך - אתה פוחד לעלות, זה יוצר בעיות. זהו הלמוד בשבילנו מן הספור הזה.

ואני רוצה לומר במלא הבטחון, במלא האמונה: תהליך הגאולה, משהחל - הוא בודאי לא יפסיק. הקב"ה ודאי ישלים מה שהתחיל בו. אבל עכובים יתכנו. במעשים שלנו אנחנו יכולים לזרז את התהליך, או, חלילה, לעכב אותו; להניח מכשולים בדרכו. אין אפשרות להפסיק אותו, אבל אפשר לעכב אותו.

ועל כן יש משמעות מיוחדת להזדהות עם גדולתו של שבת הגדול. יש חשיבות מיוחדת להעלות מנשמתנו את ניצוץ החרות שקיים בנו.

זמן חרותנו צריך להביא לזקיפות קומתנו; להגברת החרות האמיתית שלנו, להעמקתה בתוכנו.

והדברים מתחילים מאתנו - בפרוש כן. אם אנחנו עומדים זקופי קומה, אם אנחנו אומרים את שלנו בפה מלא - אז שיניהם של האחרים קהות. ככה זה מאז ועד הנה, מימי גאולת מצרים. ולכן חשוב כל כך להתעורר קצת, להתנער, להתרענן! מכיון שזהו בעצם הבסיס להמשך גאולתנו. זה המקור לאמונה שלנו בצדקת דרכנו ובמעשינו. וכל זה צריך לעשות ללא פחד, רק מתוך זקיפות קומה, מתוך החרות האמיתית שלנו. מכאן העוצמה הפנימית שאנחנו כה זקוקים לה, כדי לעמוד איתנים מול הכל - ולהתגבר, בע"ה! יש לנו אויבים? איך אנחנו אומרים בהגדה של פסח? - "שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו". צריך לעמוד איתן כנגד הכל, ומתוך כך ימשיכו להתקיים בנו בע"ה - ובשלמותם - דברי הנביא: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".